

De turisme per... Prat de Comte

 Joan Serra i Saún

Prat de Comte és el poble més petit de la Terra Alta, amb tan sols dos-cents habitants, que disposen de poc terreny útil per l'agricultura, en estar rodejat de muntanyes per tots costats, que podria semblar un poble rural sense massa transcendència. El fet no és així, doncs la seva història està carregada d'esdeveniments, llegendes i tradicions que es conserven en els murs de les seves cases, i en l'actitud de la seva gent, que surt al carrer per celebrar les festes amb tot esplendor, ja sigui de caràcter religiós, o per continuar la tradició dels balls populars heretats de segles passats.

Cal donar una singular importància a la devoció per la Mare de Déu de la Fontcalda, amb santuari a menys de cinc quilòmetres, en una vall meravellosa. Segons la tradició, en una llegenda plena de sentiment, que les mares contaven als seus fills en la infantesa, i diu: "Un humil pastoret que portava les cabres a pasturar a vora el riu, va trobar una imatge de la Verge, la qual per tres vegades va portar al poble i sempre desapareixia tornant a la Fontcalda". Com sigui que el lloc de la trobada correspon al terme de Gande-

sa, tots dos pobles es desvetllen per lloar en actes i romeries, i mostrar una admirable devoció, que la senten profundament com poques vegades es pot veure en altres indrets.

El poble com tots els de la comarca, ha patit el despoblament que tenia segle i mig abans, resultant molt difícil un creixement demogràfic per les poques possibilitats de treball i ocupació, que generava l'explotació del bosc, amb mines de poca importància avui tancades, carboneres i fusta, amb una pagesia limitada, dedicada a la ramaderia en una vida de subsistència. Per aquest motiu molta gent va marxar per altres indrets a guanyar-se la vida, alguns a la comarca, que tornen per les festes i molts caps de setmana, per obrir les portes de la casa paterna i gaudir amb els veïns i amics en un retrobament familiar. Ara unes granges de conills i pollastres retenen unes quantes famílies, i el pas de la carretera sempre porta gent a veure el poble, que mantenen un parell de bars i botigues, que això sí, tenen de tot.

Amb una primera impressió sembla que el foraster recent arribat tingui un panorama amb pocs al-

Vista general venint d'Orta de Sant Joan

Foto: Autor

licients, si es visita en dies feiners i fora de l'estiu, amb els carrer deserts, notareu el més absolut silenci i tranquil·litat, però, no us penseu que no hi ha ningú, doncs els homes són al camp, però les dones, treballen en les tasques de casa i a ben segur que preparen una sorpresa per a la propera festa, ja sigui en guarniments o un assortit de pastes per llepar-se els dits. Algun home gran en trobareu per la vila, el qual us explicarà coses del passat, sobretot penúries de la guerra, doncs aquests pobles van estar massa castigats per la darrera guerra civil, i també d'altres de temps més llunyans com les carlistes, amb episodis que s'han conservat en la memòria i transmès en contalles i llegendes vers les generacions.

La principal carretera que puja de Tortosa ha millorat molt, i és un passeig anar fins a Orta, Arnes, a tocar el Port, i en terres d'Aragó, Vall-de-roures i Alcanyís. Per accedir a El Pinell de Brai i Gandesa tampoc ofereix massa dificultat, passant a peus de la Serra de Cavalls i de Pàndols. En altre temps funcionava el tren, de Tortosa fins Alcanyís i Saragossa, amb l'inconvenient que l'estació quedava a cinc quilòmetres de distància, i tampoc va proporcionar els avantatges que era d'esperar. La baixa rendibilitat i amb l'enfonsament d'un túnel es va clausurar i ara s'ha convertit en via verda molt transitada.

Aneu ben documentats amb guies fiables per anar a la muntanya, i no us refieu dels noms diferents que anomena la gent del país, a certes partides i muntanyes que us poden confondre.

Procureu fer la visita fora dels dies d'hivern, que el temps no acompanya enlloc, si no porteu un pla concebut. A la primavera, estiu i tardor la cosa canvia radicalment per la climatologia, i la gent manifesta una actitud diferent. La via verda ofereix un atractiu impressionant, en un paisatge meravellós, que podeu gaudir en excursions a peu o en bicicleta, amb la novetat de passar per un seguit de túnels, el més llarg es troba just a l'estació en direcció a Bot, i per l'altra banda en direcció a El Pinell de Brai (estació) amb dos túnels que a la sortida tenim La Fontcalda, un paradís de la natura que mai podrem oblidar i que cal descobrir. Entre tant, podem organitzar la visita pel poble que començarem per:

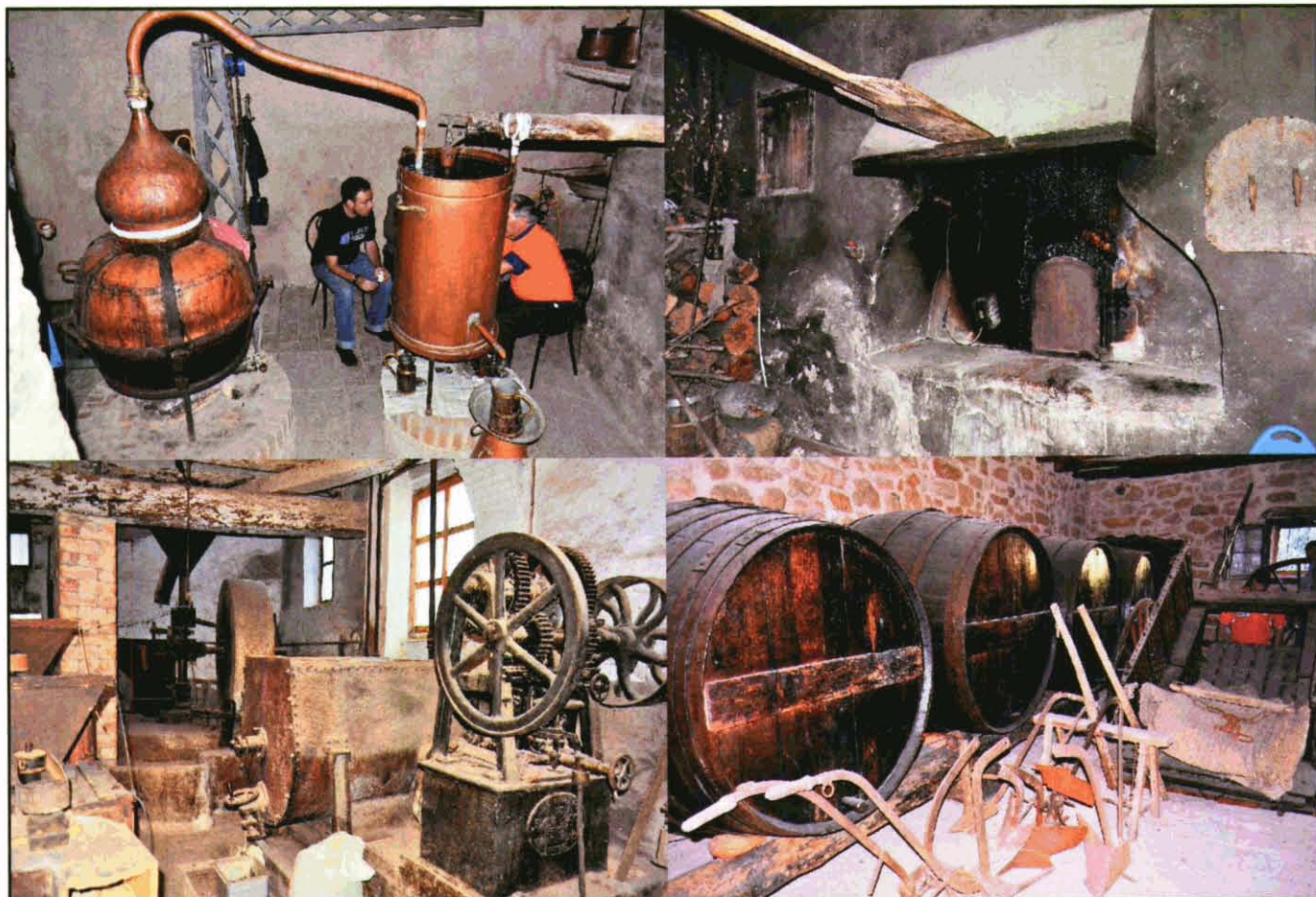
Sant Bartomeu

Església parroquial d'estil renaixentista barroc, construït al segle XVII amb porta i arc de mig punt adovellat, emmarcada entre dues pilastres i cornisa; damunt d'aquesta es troba la fornícula amb la imatge del Sant, i lòcul amb vitrall de la Mare de Déu de la Fontcalda.

Església de Sant Bartomeu on es venera la Mare de Déu de la Fontcalda

Foto: Autor

Destil·leria i Forn dels pobres. A sota; Molí antic fariner i celler amb estris de casa de pagès

Foto: Autor

Reconstruïda de les desfetes de la guerra civil, actualment no presenta cap ostentació ornamental a l'altar major. La capella lateral de l'esquerra de tota la vida ha estat dedicada a la Mare de Déu de la Fontcalda amb una bella imatge, i la capella de la dreta dedicat a l'Immaculada, i destinat a les cantores. En entrar a l'esquerra es troba la pila baptismal. El campanar és una torre quadrangular amb quatre nivells separats per cornisa, on tenen cabuda les campanes a dalt de tot, amb servei de megafonia. A la part més alta s'hi troba una torre de cadireta que aguanta el gallet i que va tenir una costosa restauració, en tenir un difícil accés. Per sota el rellotge, i a la part més baixa espitlleres per donar llum a l'escala.

El passeig pels carrers del poble ens ofereixen cases nobles, situades la majoria al Carrer Major, com Cal Pau, Cal Mateu, Cal Mulet, Casa Xavalina, Ca la Plaça i altres en carrers a tocar. Actualment la majoria de cases del poble han retolat el seu nom a la façana. El Portal, era un accés d'entrada i sortida al poble en l'època que estava emmurallat, que es presta pintar i fotografiar per captar el contrallum en dies de sol.

Forn Morruno

Data de l'any 1860 era un dels forns comunitaris dit dels pobres, doncs el forn dels rics estava on ara hi ha l'Ajuntament. Abans els veïns es feien el pa i les pastes, i el forner cobrava per enfornar. La quota era

pagar amb un pa de cada quaranta enforats, i les pastes, dos de cada vint. Va deixar de funcionar l'any 1965 i actualment encara el fan anar en determinades festes, que l'afluència de "clients" és important.

Destil·leria

Al soterrani del mateix forn s'ha restaurat l'antiga destil·leria d'aiguardent, que anys enrere era costum portar-hi la brisa un cop premsat el raïm, per elaborar aquest producte fort en alcohol, per a consum com a beguda i per incloure a la massa de les pastes. En cremar-se l'edifici per un accident va quedar tancat, i darrerament restaurat amb un alambí nou de dos-cents cinquanta llibres de capacitat, recuperant la tradició amb una festa especial amb fira, que celebra tots els anys per la tardor. A moltes cases encara conserven la tradició i destil·len amb alambí de menys capacitat l'aiguardent que necessiten per ús propi. Avui dia és un al·licient turístic molt visitat, ja que la recuperació de costums antigues es tornen a valorar, i en aquest cas encara més, tenint en compte que va estar tancat més de cent anys, i amb la remodelació de l'edifici, s'ha pogut recuperar el forn de pa i la destil·leria.

Just a tocar, una antiga casa de pagès s'ha convertit en un museu agrícola digne d'admirar. Tot molt endreçat i net podem veure arades i eines del camp de temps passats, una centrifuga per treure la mel de la

El Santuari de la Fontcalda vist des de la via verda. Imatge de la Mare de Déu de Prat de Comte

Foto: Autor

bresca, portadores, el carro, i un seguit de tines de roure per envellir el vi, que a més, al soterrani es pot accedir per una escala de fusta, als trulls enrajolats en ceràmica vermellosa, que per donar facilitat es poden comunicar entre sí. Mereix la pena, tot i que la seva propietària obre les portes en comptades ocasions.

Ca la Jepa

Ocupa un dels edificis més notables del poble, convertit en alberg municipal amb capacitat per a seixanta places, amb acurada restauració després d'anys d'abandó, conserva al menjador el molí d'oli, en perfectes condicions, havent desaparegut altres estades, com al primer pis que hi havia un saló de festes. Ocupat pel jovent durant l'estiu i els caps de setmana, fa que el poble es vegi més animat

La Creu dels Templers

És la creu de terme d'estil gòtic, situada en altres temps al camí de Tortosa, la qual fou traslladada al fossar i darrerament restaurada, es va posar a la plaça de l'església on va estar-hi uns anys. Es tracta d'una joia recuperada amb sòlida base, el fust o columna, el capitell i per sobre, la creu gòtica.

La demografia ha sofert variants molt notables al llarg del temps. Es conserva la relació amb noms i cognoms de l'any 1350 dels seus habitants, un cop superada la pesta negra que va minvar la població amb dues terceres parts, i es calcula van quedar uns 50 focs, mentre que el 1718 era de 85 focs, amb una creixuda constant fins el 1900 que va tocar sos-

tre amb un cens de 896 persones. La guerra civil, la postguerra i els difícils anys 1950/60 va tenir una davallada, que no ha estat capaç d'aturar ni recuperar durant aquests darrers seixanta anys.

Punts emblemàtics

La Fontcalda

És la referència del lloc més estimat. El riu Canaletes divideix el terme amb Gandesa, tot i que la vall forma una sola unitat, tenint un recel entre tots dos pobles que costa el fet de compartir, i en els temps actuals no justifica cap raó de ser, fent les romeries i els càntics per separat, donat que cada poble considera la Mare de Déu com a pròpia.

El Port

L'atractiu de tot excursionista és pujar fins el cim del Tossal d'en Grilló de 1072 metres d'alçada, que pot fer-se per dos camins diferents, un de pujada i l'altre de baixada per gaudir de tots els racons que amaguen corrals, masos, coves, cingleres, i un teix declarat arbre monumental, de més de mil anys i tretze metres d'alçada. L'itinerari cal portar una guia completa, i assessorar-se abans de sortir de com està la pista i els camins, aconsellant fer-ho en cotxe tot terreny, amb certes dificultats per conductors inexperts en alta muntanya.

Altres dades

Altitud: 363 metres, **Superfície:** del terme 26,04 km², **Habitants:** 196 (dades 2006), **Economia:** agricultura variada bàsicament amb cultiu d'oliveres,

ametllers, vinya i petits horts per al consum propi, amb granges de pollastres i conills, i gent que es desplaça per la comarca en altres ocupacions. Turisme; poc explotat donada la poca població, que hauria de promoure vinculacions externes, per fomentar el turisme guiat i l'excursionisme per a grups juvenils sobre tot, vinguts de fora amb allotjaments adequats. Fomentar una àrea d'esbarjo amb serveix d'acampada i alberg per a ciclistes a la via verda, aprofitant els edificis de l'antiga estació de tren.

Festes

Per ordre del calendari la primera festa es presenta per **Sant Antoni** el 17 de gener, amb actes religiosos de benedicció i missa, per continuar amb subhasta de pastes i dolços. A migdia s'ha restablert el costum de fer un dinar amb el menú de la clotxa, per acabar la festa amb ball per a petits i grans. **Santa Àgueda** té lloc a primers de febrer molt celebrat als pobles veïns, és una jornada on les dones organitzen tota la festa, amb vestits tradicionals i mandat inclòs per un sol dia. Per la segona pasqua té lloc la romeria al santuari de **la Fontcalda**, essent una diada molt especial de sentiment i alegria, a la vegada que es venera a la Mare de Déu amb fervor, càntics i lloances, per acabar en reunió familiar de la gent del poble, parents vinguts de fora, i altres visitants que també participen de la festa.

Festes Majors

Tenen un significat especial en conservar costums de temps immemorials, que en Joan Amades recull a la seva obra del Costumari català, amb tota mena de detalls. Les curses i dansades de les quals algunes han desaparegut, en tractar-se de tradicions que no corresponen avui en dia. Es celebra el 24 d'agost per Sant Bartomeu, però si s'escau entre setmana pot variar el dia. Les curses tenen els mateixos premis de tota la vida; el primer premi un gall; el segon, un conill; i el tercer s'emporta la ceba, perquè li plorin els ulls i l'any vinent tingui cura de córrer més. D'entrada, tenen lloc carreres pedestres a la carretera de l'estació per a totes les edats, i classificades per categories. Segueix la **cursa de les pedres**, a la plaça de l'Església amb quatre participants que han de recollir trenta pedres i posar-les en filera, per arreplegar-les d'una en una en un cabàs que hi ha a l'extrem, i donar la mà a l'alcalde el primer que acaba. La **cursa de l'Ou**, té lloc al carrer Major, per fer el recorregut amb un ou col·locat sobre una cullera de fusta, subjecta a la boca, que l'agutzil ha de revisar totes les culleres, per tal que no portin cap substància que enganxi l'ou, i tenint les mans agafades a darrera. En trencar-se l'ou en caure a terra queda eliminat el corredor, i en el cas que cap aconsegueixi arribar al final, el premi es concedeix al concursant que hagi quedat més proper

La Jota, el ball de l'alfàbrega, la sardana i dansades es ballen com sempre a la Plaça

Foto: Autor

Preparats per iniciar la Cursa del Gresol

Foto: Autor

a la meta, (podeu fer l'assaig amb un ou de fusta). La **cursa de Taleques**, és la típica carrera del sac subjecte a la cintura, amb les cames a dintre, per la qual cosa s'ha d'avançar donant salts. Aquestes curses tenen una participació més aviat juvenil.

La més esperada, per correspondre a èpoques molt antigues i declarada d'interès comarcal és l'anomenada **cursa del Gresol**, (alguns en diuen del Cresol erròniament), el nom del qual correspon al llum d'oli, que s'ha de posar penjat a la bragueta per portar-lo encès, estant permès en cas d'apagar-se a encendre'l altra vegada la flama. Abans en el cas d'abocar-se l'oli, es podia omplir amb un setrill que es portava a la mà, la qual cosa comportava una pèrdua de temps per al participant. Tota la cursa era acompanyada per la tonada d'una gaita. El guanyador està obligat a passejar el gall per la població, per rebre l'aplaudiment de la gent, cosa que també fa el mereixedor de la ceba, però en sentit humorístic i de gresca. La gent del poble acudeix en la seva totalitat per veure la cursa, amb molta participació de forasters, fins i tot de periodistes d'arreu el món, que han difós les imatges d'aquesta cursa tan peculiar.

Els balls. La música sempre ha estat present en totes les festes, tenint una especial tradició la guitarra per acompanyar les cançons cantades, que junt amb altres instruments de corda formaven les típiques rondalles. En Joan Amades va recollir un seguit de

dances, que eren un manifest de la vida quotidiana d'altres temps, ara guardades com a record; així trobem el Ball Rodó en temps de segar, el Ball del Gresol, del Barret, del Manilet, del Càntir, que poca gent recorda. També la gaita es tocava en certes ocasions, més aviat com a reclam i per omplir els espais on calia prestar més atenció. Una festa no és completa sense el ball, i sortosament a cada ocasió no pot faltar la seva dansada popular, encara que actualment ha quedat en mans de les dones soles, que ballen a la plaça seguint la tradició portant a la mà un brot d'alfabrega, sense descuidar una variant de la jota, dita de la Terra Alta o tortosina, per ballar també la sardana implantada fa pocs anys, a la qual s'hi pot afegir tothom que vulgui.

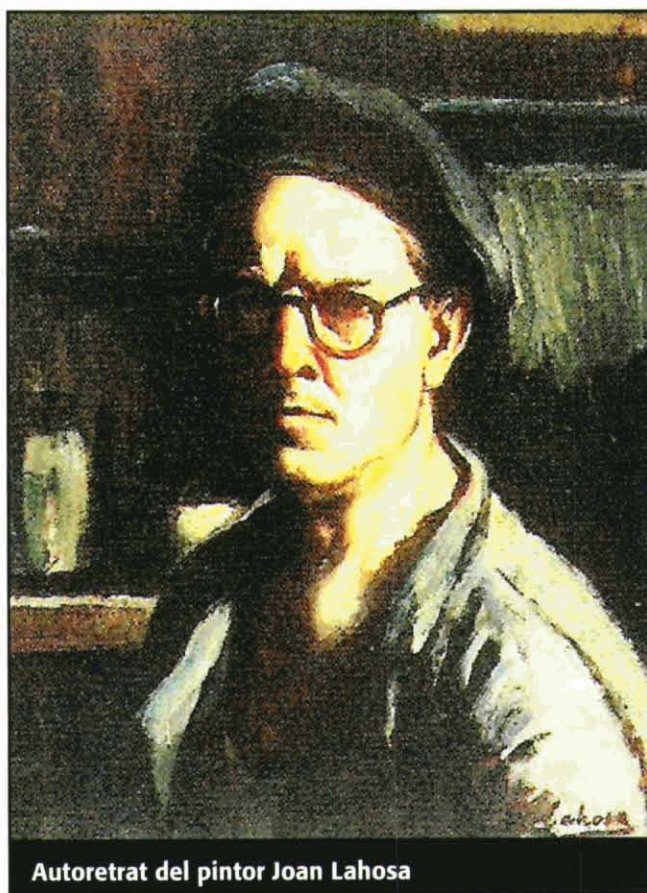
Festa de l'Aiguardent

És de recent creació i es va instaurar l'any 2002, amb motiu d'inaugurar la restauració de l'antiga destil·leria del segle XVIII, i es celebra a meitat mes d'octubre. És una bona ocasió per veure el procés de fabricació artesana, amb l'alambí per fer la destil·lació, i coincidir en l'època que en acabar la verema, la parra o brisa del raïm està verda i és el millor moment per extreure la substància. En aquesta diada es pot degustar la ratafia, i totes les varietats d'aiguardent fet amb herbes aromàtiques, amb mel, matafaluga, menta o sec, sempre acompanyat de les pastes típiques del poble, que es troben als portals de les cases. La pastisseria

té un paper important, per començar amb els cocs d'aiguardent, les casquetes, el cóc ràpid, els redots, i altres que la Loreto Meix ha recollit en el seu llibre sobre els cócs de la Terra Alta. Destruïda per un incendi va quedar en l'oblit durant cent anys, i va patir els perjudicis de la llei de l'alcohol per l'any 1888 fent minvar la producció, molt limitada a la pagesia que en petites quantitats ha continuat destil·lant, per a consum propi de festes i per fer pastes. L'animació és extraordinària i el programa d'actes força complet, repetint les curses i dansades de la festa major d'estiu, per aquells que no han pogut anar-hi, i també per gaudir-ne els propis protagonistes.

En Joan Lahosa i Valimanya (1902-1981)

Va néixer a Prat de Comte, en el moment que el poble tenia més habitants, i molts nens no anaven a l'escola, preferint els pares portar-los a treballar al camp. Va fer de pastor compaginant amb l'ensenyament. Un jove del Pinell per la festa major es divertia fent dibuixos i caricatures de la gent, que en presumia de la seva habilitat. Lahosa va dir; jo també ho puc fer això, i amb l'ajut del rector va iniciar la seva vocació artística, a Barcelona per l'any 1924 per estudiar a l'Escola de Belles Arts, amb excel·lents resultats i premi d'una beca que el va portar a Madrid al museu del Prado, per continuar a París i els Països Baixos. La guerra civil va suposar la pèrdua de moltes de les seves obres que van desaparèixer, reprenent les exposicions l'any 1941 amb quadres escampats arreu del món, havent una bona col·lecció a Tarragona al Museu d'Art Modern i la Diputació. Mn. Manyà, va confiar en ell per pintar l'altar major de la Fontcalda, que com a fill de Prat de Comte no s'hi va negar, realitzant el treball sense voler cobrar, que a més, va pintar dos quadres magnífics que es mostren a l'ermita, que representen a Sant Salvador d'Orta i a Sant Joan Baptista. Gandesa, sempre ha estat agraïda amb el pintor, que el recorda de manera permanent.

Autoretrat del pintor Joan Lahosa

En visitar la Fontcalda no descuideu en fer la visita a l'església, per contemplar aquestes mostres d'art.

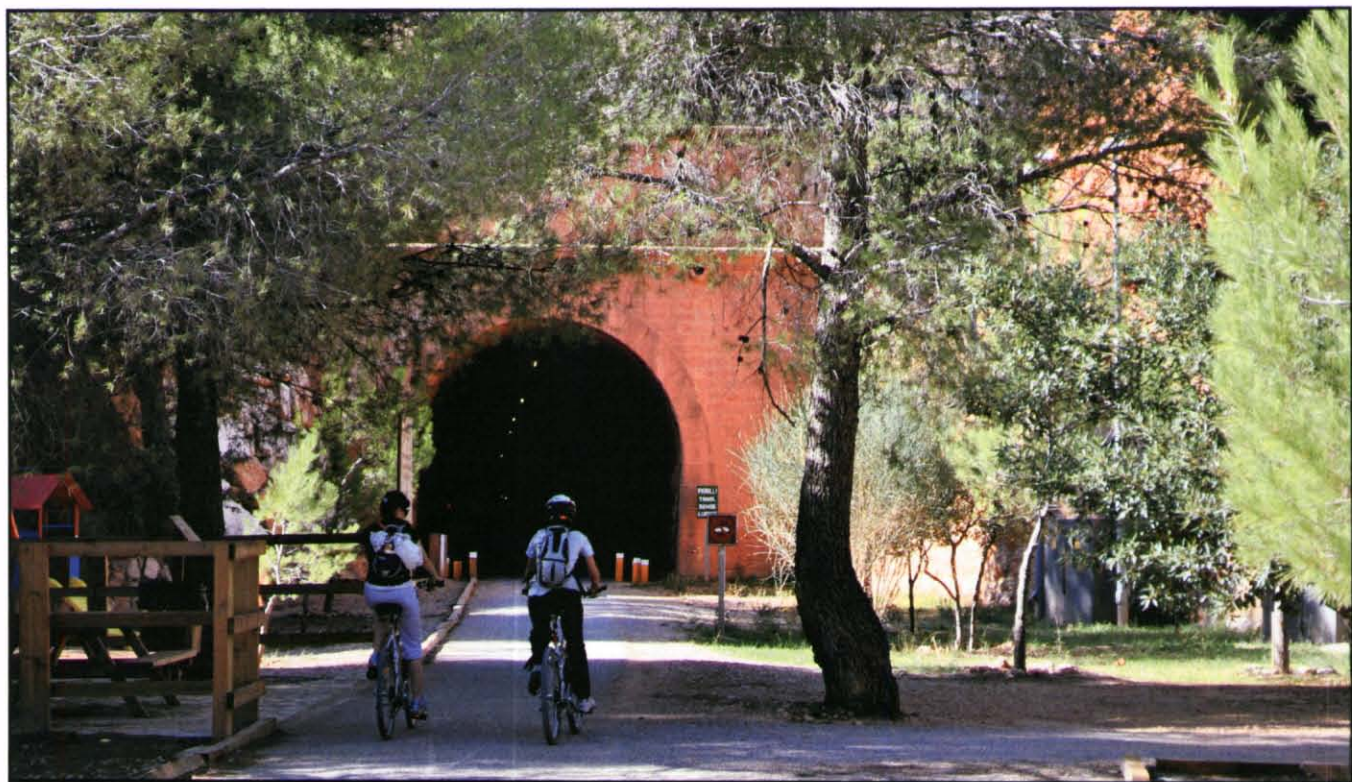
Apunts d'història

L'origen del poble es desconeix amb certesa, encara que el seu nom faci pensar a pertànyer a la noblesa. Sembla que en temps dels sarraïns hi havia poca gent, dedicada a la pastura tal com indica el seu escut de concepció moderna, que representa un sol brillant i el prat verd com a riquesa principal per la pastura de l'ovella. La majoria d'historiadors creuen que el poble es va crear després de la reconquesta, pel fet que Ramon Berenguer el va assignar com un indret

Tots els carrers són bons per pintar. Al mig el Portal i al fons el Forn de Murruno

Foto: Autor

Zona d'esbarjo a la via verda amb el túnel llarg a tocar l'estació

Foto: Autor

de cacera, però el 1182, passa a formar part de la comanda d'Orta.

La carta de població del 1260 que atorga l'Orde del Temple, i posteriorment en passar a formar part de la comanda d'Orta sota l'Orde de l'Hospital, és la informació més documentada coneguda. En arribar al segle XIV, trobem les primeres dades de població que han permès fins ara, fer un seguiment sobre l'evolució del poble.

Durant la Guerra dels Segadors va patir els estralls del saqueig i robatori de joies i ornaments de l'església, (1640) que s'atribueixen als francesos, però que molts autors culpen als mercenaris valons i flamencs dels exercits castellans, segons manifesta un estudi de Mn. Manyà. Les guerres carlistes també van deixar la seva petjada, en tenir un cruel combat als voltants del poble el mes d'agost de 1835, entre les tropes liberals comandades per Aspiroz, que tingueren una derrota davant el general Cabrera. El mes de desembre del mateix any, altre cop la batalla va decidir la sort al revés, aquest cop a dintre el poble lluitant casa per casa, sortint-ne derrotats els comandaments d'en Serrador i Torner que s'havien apoderat del poble.

Durant la guerra civil van cremar el retaule i les imatges, resultant l'església molt malmesa, amb assassinats inútils. La Batalla de l'Ebre va obligar a marxar la gent del poble per buscar refugi al camp i altres pobles, sense que les tropes republicanes el poguessin ocupar. El bombardeig de la serra de Pàndols encara el recorden la gent que el va patir per les explosions que queien a prop seu. Acabada la guerra la població es va quedar amb dues terceres parts dels seus habitants i el poble desfet, amb una

postguerra amb maquis refugiats en masies i coves a la muntanya, que instigaven a la pagesia en anar a treballar al camp.

Apunt final

Cal entrar en contacte amb la gent, per trencar la fredor que comporta la primera visita en un lloc desconegut. Una bona relació fa obrir les portes de l'amistat, i això és molt fàcil a Prat de Comte. Sabreu del seu passat, el que feien, com estaven, com vivien, els costums i aprendreu moltes coses, i llegendes, moltes llegendes captivadores. Del present en podeu treure receptes de cuina, dels cocs i les moltes pastes que s'elaboren durant les festes de l'any; degustar un oli que no necessita complements addicionals, llevat d'un tros de pa; provar el vinet de la bota del racó; i per posar-vos més contents, un gotet mesurat de l'exquisit aiguardent aromàtic, que una vegada de tant en tant es bo per la salut. A ben segur que us agafaran ganes de tornar.

